

Taking into account the specificity of biogenic specimens, it is proposed to fix in the Criminal Procedural Code the mandatory participation of a medical examiner or a doctor in the cases of inability to involve a forensic pathologist.

УДК 343.98

Т. Д. Голікова
заступник директора

Я. Р. Полтавська
судовий експерт

*Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України*

**ДО ПИТАННЯ ЩОДО ВИДУ, СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ
ЗАДОКУМЕНТОВАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ
ЯКІСТЮ В УСТАНОВАХ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОСУДДЯ**

У статті розглянуто проблемні питання щодо видів документів (їх змісту та структури), що є або можуть бути складовими системи документації з якості — задокументованої інформації як доказу відповідності діяльності установи задекларованій нею самою (установою) здатності постійно надавати продукцію та послуги, які задовольняють вимоги замовника та застосовні законодавчі та регламентувальні вимоги. Запропоновано шляхи подолання виявлених проблем у діяльності установ, що здійснюють судово-експертне забезпечення правосуддя.

Останнім часом сталою світовою тенденцією є розробка та впровадження у діяльність установ, підприємств та організацій (далі — установи) систем управління якістю, що організуються відповідно до вимог міжнародних стандартів систем управління якістю. Основним загальним стандартом у лінійці міжнародних стандартів, що регламентують вимоги до організації систем управління якістю, вважається міжнародний стандарт ISO⁶ 9001:2015 «Quality management systems — Requirements», який гармонізовано в Україні як ДСТУ ISO 9001:2015 «Системи управління якістю. Вимоги» [1]. Фактично цей стандарт встановлює загальні вимоги до компетентності будь-яких установ, незалежно від їх типів, розмірів, видів продукції, яку вони постачають, а також послуг, які вони надають. Одним із елементів системи управління якістю, відповідно до п. 7.5 зазначеного стандарту, є система документації з якості — задокументована інформація як доказ відповідності діяльності установи задекларованій її (установи) здатності постійно надавати

⁶ ISO — Міжнародна організація із стандартизації.

продукцію та послуги, які задовольняють вимоги замовника та застосовні законодавчі та регламентувальні вимоги. Перелік документів, які можуть розроблятися при створенні системи документації з якості визначений у міжнародному стандарті ISO 9000:2015 «Quality management systems — Fundamentals and vocabulary», який гармонізовано в Україні як ДСТУ ISO 9000:2015 «Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів» [2], наприклад: настанова щодо якості, програма з якості, технічні умови, специфікація, план керування проектом, технічний кресленик, методичний документ, робоча інструкція, протокол тощо. При цьому, якими повинні бути зміст та структура вказаних документів не зазначено.

При вивченні національних нормативних актів, що регламентують види та процеси створення документів в установах, наприклад:

– ДСТУ ДСТУ 3017:2015 «Видання. Основні види. Терміни та визначення понять» [3];

– ДСТУ 4163-2003 «Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів» [4];

– Державного класифікатора управлінської документації (ДК 010-98) [5];

– Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 № 1242 [6].

– Інструкції з діловодства в науково-дослідних установах судових експертів Міністерства юстиції України, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 24.12.2009 № 2548/5 [7] тощо, якими регламентовано створення організаційно-розпорядчих документів (постанов, розпоряджень, наказів, положень, рішень, протоколів, актів, листів тощо) із встановленням складу їх (документів) реквізитів; вимог до змісту і розташування реквізитів документів; вимог до бланків та оформлювання документів; вимог до документів, що виготовляються за допомогою друкувальних засобів, які можна поширювати на всі класи уніфікованих систем документації, встановлено, що окремі види документів, зокрема, настанова з якості, програма з якості тощо, взагалі національними нормативними актами не визначені, що складає певну проблему при впровадженні систем управління якістю, відповідно до міжнародних стандартів, гармонізованих в Україні.

Установи, що здійснюють техніко-криміналістичне та судово-експертне забезпечення правосуддя, акредитуються за міжнародними стандартами систем управління якістю — ISO/IEC⁷ 17020:2012 «Requirements for the operation of various types of bodies performing inspection» (на відповідність вимогам якого акредитуються підрозділи зі збору судових доказів на місці події) та

⁷ IEC — Міжнародна електротехнічна комісія. ISO та IEC — організації, що формують спеціалізовану систему всесвітньої стандартизації.

ISO/IEC 17025:2006 «General requirements for the competence of testing and calibration laboratories» (на відповідність вимогам якого акредитуються установи, що проводять експертні дослідження), які гармонізовано в Україні як ДСТУ ISO/IEC 17020:2014 «Загальні критерії щодо діяльності органів різного типу, що здійснюють інспектування» (далі — ДСТУ ISO/IEC 17020:2014) [8] та ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій» (далі — ДСТУ ISO/IEC 17025:2006) [9], відповідно.

Інтерпретація зазначених стандартів до діяльності організацій, що здійснюють техніко-криміналістичне та судово-експертне забезпечення правосуддя, здійснена Міжнародною організацією з акредитації — International Laboratory Accreditation Cooperation (ILAC), якою розроблено оновлену редакцію керівництва (попередня редакція 2002 року) з питань акредитації судових наукових лабораторій — ILAC-G19:08/2014 «Modules in a Forensic Science Process» [10] — Модулі в судово-науковому процесі (далі — Керівництво G-19). У тексті зазначеного документа зустрічаються вимоги щодо документування процедур; записів, що повинні бути належним чином задокументовані; методи, що повинні бути повністю документовані, включаючи процедури контролю якості, тощо.

Проте, якими видами документів повинно відбуватися документування конкретних процедур, застосування методик (методів) тощо у зазначених стандартах ДСТУ ISO/IEC 17020:2014, ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 та Керівництві G19 не визначено.

Відповідно до ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 орган оцінки відповідності повинен документально оформити свої:

- політики;
- системи;
- програми;
- процедури;
- інструкції.

Політики можуть бути визначені, наприклад, в настанові з якості, яка повинна містити або мати посилання на процедури (зокрема, технічні тобто експертні). Елементами системи документації з якості є документи (розроблені в межах лабораторії (внутрішні) або отримані ззовні (зовнішні), зокрема регламенти, стандарти, методики випробовування (методики проведення судових експертиз), технічні умови, інструкції, настанови та інші нормативні документи, кресленики, програмне забезпечення тощо.

Проведеним інформаційним пошуком встановлено, що Міжнародною організацією із стандартизації, зокрема її Технічним комітетом (ISO/TC 176 Quality management and quality assurance⁸) розроблено лінійку стандартів серії 10000, які встановлюють вимоги до окремих напрямів в діяльності з організації систем

⁸ Управління якістю та забезпечення якості.

управління якістю. Частина з них також гармонізована в Україні в якості ДСТУ. Наприклад, ДСТУ ISO/TR 10013:2003 «Настанови з розроблення документації системи управління якістю», який містить загальні вимоги (настанови) щодо розробки та ведення документації, необхідної для забезпечення результативного функціонування системи управління якістю, пристосованої до конкретних потреб організації (далі — ДСТУ ISO/TR 10013:2003) [11].

Відповідно до ДСТУ ISO/TR 10013:2003 структура документації системи управління якістю зазвичай повинна містити наступне:

- політику та цілі у сфері управління якістю;
- настанову з якості;
- задокументовані методики (процедури);
- робочі інструкції;
- форми;
- програми якості;
- технічні умови;
- зовнішні документи;
- протоколи.

ДСТУ ISO/TR 10013:2001 визначає змістовність зазначених документів та передбачає трьохрівневу типову систему документів:

– настанова з якості (рівень А), яка описує систему управління якістю згідно з проголошеною політикою та цілями у сфері якості (політика та цілі системи управління якістю можуть бути визначені окремим документом);

– методики системи управління якістю (рівень В), які описують взаємопов'язані процеси та діяльність, необхідні для впровадження системи управління якістю;

– робочі інструкції та інші документи системи управління якістю (рівень С), які складаються з деталізованих робочих документів.

У міжнародних стандартах визначено, що система документації повинна охоплювати усі напрями діяльності установи з наданням орієнтовного переліку видів документів (наприклад, у ДСТУ ISO/TR 10013:2001). Слід зазначити і те, що не виключається включення до системи документації з якості документів, які передбачені національними нормативними актами, зокрема: ДСТУ 3017:2015 «Видання. Основні види. Терміни та визначення понять», Державним класифікатором управлінської документації, Переліком типових документів, що створюються в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, зазначеними вище тощо; спеціально розробленими у державі для установ, що акредитуються, зовнішніми органами управління та контролю (наприклад, Національним агентством з акредитації України); внутрішніми документами самих установ тощо. Головний принцип, при цьому — регламентування кожного з положень стандартів ДСТУ ISO/IEC 17020:2014 та ДСТУ ISO/IEC 17025:2006 взаємопов'язаними документами відповідного рівня та виду із певними змістом та структурою, які б визначали

усі процеси від моменту отримання заяви до отримання замовником виготовленої продукції або наданої послуги.

Нами доопрацьовано класифікацію документів [12] з урахуванням зазначених вище аспектів, які регламентують систему якості за ДСТУ ISO/IEC 17025:2006. Так, документи поділяються на дві групи за своїм впливом на систему управління якістю — зовнішні та внутрішні, що є основною загальною підставою для їх класифікації. Іншою підставою для класифікації є направленість документів з точки зору їх нормативної або нормативно-методичної регламентації системи управління якістю: *вимог до управління та технічних (до проведення експертних досліджень) вимог* (зведені у таблицю, що подана нижче).

Документація системи управління якістю		
	Вимоги до управління (розділ 4 ДСТУ)	Технічні вимоги (вимоги до проведення експертних досліджень) (розділ 5 ДСТУ)
Зовнішні документи	4.1. Організація	5.2. Персонал
	4.2. Система управління	5.3. Приміщення та умови до- вкілля
	4.3. Керування документацією	5.4. Методики (методи) експертних досліджень
	4.4. Аналізування запитів та пропозицій на надання послуг	5.5. Устаткування
	4.5. Укладання угод	5.6. Простежуваність вимірювань
	4.6. Придбання послуг та ресурсів	5.7. Відбирання зразків
	4.7. Обслуговування замовників	5.8. Поводження з об'єктами експертних досліджень
	4.8. Скарги	5.9. Забезпечення якості результатів експертних досліджень
	4.9. Керування невідповідною роботою з випробування та (або) калібрування	5.10. Звітування про результати експертних досліджень
	4.10. Вдосконалення	
	4.11. Коригувальна дія	
	4.12. Запобіжна дія	
	4.13. Керування реєструванням даних	
	4.14. Внутрішні аудити	
	4.15. Аналізування з боку керівництва	

Закінчення таблиці

Документація системи управління якістю		
Внутрішні документи	4.1. Організація	5.2. Персонал
	4.2. Система управління	5.3. Приміщення та умови до- вкілля
	4.3. Керування документацією	5.4. Методики (методи) експертних досліджень
	4.4. Аналізування запитів та пропозицій на надання послуг	5.5. Устаткування
	4.5. Укладання угод	5.6. Простежуваність вимірювань
	4.6. Придбання послуг та Ресурсів	5.7. Відбирання зразків
	4.7. Обслуговування замовників	5.8. Поводження з об'єктами експертних досліджень
	4.8. Скарги	5.9. Забезпечення якості результатів експертних досліджень
	4.9. Керування невідповідною роботою з випробування та (або) калібрування	5.10. Звітування про результати експертних досліджень
	4.10. Вдосконалення	
	4.11. Коригувальна дія	
	4.12. Запобіжна дія	
	4.13. Керування реєструванням даних	
	4.14. Внутрішні аудити	
	4.15. Аналізування з боку керівництва	

Третьою підставою для класифікації документів є визначення видів документів за їх ієрархічністю, починаючи з міжнародних стандартів, гармонізованих у державі, національних нормативно-правових актів, настанови системи з якості, паспорту органу оцінки відповідності, сфери акредитації, процедур системи управління, методик проведення судових експертиз, закінчуючи конкретними інструкціями для персоналу, задіяного в діяльності на акредитованих напрямках установи.

Четвертою підставою для класифікації документів системи документації з якості є види діяльності в рамках системи управління якістю, якими регламентується конкретні напрямки роботи, починаючи з вимог до управління та закінчуючи звітуванням про результати експертних досліджень.

На сьогоднішній день єдиним документом системи документації з якості, який інтерпретовано відповідно до міжнародних стандартів систем управління якістю, які впроваджуються в діяльність установ, що здійснюють

судово-експертне забезпечення правосуддя, є методичні рекомендації: «Розробка експертних методик: зміст, структура, оформлення (з урахуванням міжнародних стандартів систем управління якістю, адаптованих в Україні)» [13]. Зазначені методичні рекомендації рекомендовані Координаційною радою з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України для врахування під час розробки методик проведення судових експертиз, які є основним документом розділу 5 Технічні вимоги (вимоги до проведення експертних досліджень). На даний час, у рамках стандартизації судово-експертного забезпечення правосуддя розроблено проект національного стандарту «Розробка методик проведення судових експертиз» з урахуванням ДСТУ 1.5:2015 (ISO/IEC Directives, Part 2, 2001, NEQ) «Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів» [14].

Сьогодні, після визначення класифікації документів системи документації з якості, нами розробляється зміст та структура конкретних документів за видами діяльності, які регламентовано ДСТУ ISO/IEC 17025:2006.

Результати такої роботи дозволять визначити орієнтовний перелік елементів системи документації з якості — видів документів, їх зміст та структуру, що дозволить кожній установі розробити або актуалізувати свій пакет документів, враховуючи напрацьовані ними (установами) окремі особливості (підходи) у діяльності із судово-експертного забезпечення правосуддя.

Перелік посилань

1. *ДСТУ ISO 9001:2015*. Системи управління якістю. Вимоги. Київ, 2016. 22 с.
2. *ДСТУ ISO 9000:2015*. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. Київ, 2016. 45 с.
3. *ДСТУ 3017:2015*. Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. Київ, 2016. IV, 38с.
4. *Про затвердження* Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1242-2011-%D0%BF/page>.
5. *ДСТУ 4163-2003*. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.vgu.gov.ua/content/file/Doc_007.pdf.
6. *Державний класифікатор* управлінської документації (ДК 010-98). [Електронний ресурс]. Режим доступу http://rokitne-rada.rv.ua/images/docs/file_rus.pdf.
7. *Інструкція з діловодства* в науково-дослідних установах судових експертиз Міністерства юстиції України: наказ Мінюста України від 24.12.2009 № 2548/5.
8. *ДСТУ ISO/IEC 17020:2014*. Загальні критерії щодо діяльності органів різного типу, що здійснюють інспектування. [Електронний ресурс]. Режим доступу: guk.at.ua/_ld/1/115_ISO_17020-2001_.doc.
9. *ДСТУ ISO/IEC 17025:2006*. Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій. Київ, 2007. 26 с.
10. *Modules in a Forensic Science Process* (Модулі в судово-науковому процесі): ILAC-G19:08/2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.nab.lt/Files/ILAC_G19_08_2014.pdf.

11. *ДСТУ ISO/TR 10013:2003*. Настанови з розроблення документації системи управління якістю. Київ, 2004. 15 с.
12. *Полтавська Я. Р.* До питання щодо структури та змісту задокументованої інформації систем управління якістю в установах, що здійснюють судово-експертну діяльність // Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування: зб. матеріалів конф. Київ, 2017. С. 296–300.
13. *Розробка експертних методик* : зміст, структура, оформлення (з урахуванням міжнародних стандартів систем управління якістю, адаптованих в Україні): метод. рек. / О. Г. Рувін (голова авт. кол.), А. О. Полтавський (заст. голови авт. кол.), М. Є. Бондар та ін. Київ, 2014. 74 с.
14. *ДСТУ 1.5:2015 (ISO/IEC Directives, Part 2, 2001, NEQ)*. Правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://udhtu.edu.ua/public/userfiles/file/DSTY_1_5_2015.pdf

**К ВОПРОСУ О ВИДЕ, СТРУКТУРЕ И СОДЕРЖАНИИ
ЗАДОКУМЕНТИРОВАННОЙ ИНФОРМАЦИИ
СИСТЕМ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ В УЧРЕЖДЕНИЯХ,
ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИХ СУДЕБНО-ЭКСПЕРТНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ
ПРАВОСУДИЯ**

**Т. Д. Голікова
Я. Р. Полтавська**

В статье поднимаются проблемные вопросы документирования системы управления качеством учреждений, которые осуществляют судебно-экспертное обеспечение правосудия. Приводятся положения международных стандартов систем управления качеством, гармонизированных в Украине, которые регламентируют систему документации по качеству как доказательство соответствия деятельности учреждения задекларированной им самим способности постоянно представлять продукцию и услуги, которые удовлетворяют требованиям заказчика и применяемым законодательным и регламентирующим требованиям.

На примере положений нормативных и нормативно-методических международных и национальных документов показаны определенные пробелы в определении вида документов, их структуры и содержания, кроме единственного документа, который регламентирует создание методик проведения судебных экспертиз — методические рекомендации «Разработка экспертных методик: содержание, структура, оформление (с учетом международных стандартов систем управления качеством, адаптированных в Украине)». Данные методические рекомендации рекомендованы Координационным советом по проблемам судебной экспертизы при Министерстве юстиции Украины для использования во время разработки методик проведения судебных экспертиз, которые являются основным документом раздела 5. Технические требования (требования к проведению экспертных исследований). На данное время, в рамках стандартизации деятельности по судебно-экспертному обеспечению правосудия разработан проект государственного стандарта Украины «Разработка методик проведения судебных экспертиз с учетом требований ГСТУ 1.5:2015 (ISO/IEC Directives, Part 2, 2001, NEQ) Правила построения, изложения, оформления и требования к содержанию нормативных документов».

На устранение этих проблем разработана классификация документов по четырем основаниям: документы внутренние и внешние; документы, регламентирующие требования к управлению и технические (экспертные) требования; документы по степени их иерархичности; документы по направлениям деятельности, определенных разделами 4 и 5

ГСТУ ISO/IEC 17025:2006 Общие требования к компетентности испытательных и калибровочных лабораторий.

Продолжается работа по разработке структуры и содержания документов, результаты которой, в общем, дадут возможность определить ориентировочный перечень элементов системы документации по качеству — конкретных документов, что позволит каждому учреждению разработать либо актуализировать свой пакет документов, учитывая наработанные ними (учреждениями) отдельные особенности (подходы) в деятельности по судебно-экспертному обеспечению правосудия.

**TO THE ISSUE OF THE FORMAT, STRUCTURE AND CONTENT
OF THE DOCUMENTED INFORMATION OF THE QUALITY MANAGEMENT
SYSTEMS IN INSTITUTIONS THAT CARRY OUT FORENSIC EXPERT PROVISION
OF JUSTICE**

**T. Holikova
Ya. Poltavska**

The article deals with problematic issues of documenting the quality management system of institutions that carry out forensic expert provision of justice. The provisions of international standards for quality management systems harmonized in Ukraine are established, which regulate the quality documentation system as proof of the conformity of the institution's activity with the declared ability to constantly represent products and services that meet the requirements of the customer and the applicable legislative and regulatory requirements.

On the example of the provisions of normative and normative-methodological international and national documents, certain gaps are revealed in determining the type of documents, their structure and content, except for the only document that regulates the creation of methods for conducting forensic examinations — methodological recommendations “The development of expert methods: content, structure, design (taking into account the international standards of quality management systems, adapted in Ukraine”.

These methodological guidelines were recommended by the Coordination Council for Forensic Expertise under the Ministry of Justice of Ukraine for the use during the development of methods for conducting forensic examinations, which are the main document of Section 5 The technical requirements (requirements for conducting expert studies). Currently, within the framework of the standardization of forensic expert provision of justice, the Draft state standard of Ukraine “The development of methods for conducting forensic examinations, taking into account the requirements of DSTU (National Standards of Ukraine) 1.5: 2015 (ISO/IEC Directives, Part 2, 2001, NEQ) Rules for composition, presentation, process documentation and requirements for the content of regulatory documents”.

To eliminate these problems, the classification of documents was developed on four grounds: internal and external documents; documents regulating the requirements for management and technical (expert) requirements; documents on the degree of their hierarchy; documents on the areas of activity defined in Sections 4 and 5 of DSTU (National Standards of Ukraine) ISO/IEC 17025: 2006 General requirements for the competence of testing and calibration laboratories.

Work continues on the development of the structure and content of documents, the results of which, in general, will make it possible to define an indicative list of elements of the quality documentation system- the specific documents, which will allow each institution to develop or update its package of documents, taking into account the specific features (approaches) in the activities of forensic expert provision of justice.